

Cu începere din anul 1986 și până în prezent, într-o serie de cercetări de teren de-a lungul Maramureșului istoric, s-au identificat circa 30 de puncte arheologice (în majoritate preistorice), situate de-a lungul principalelor văi ce brăzdează regiunea: Tisa, Iza, Cosău, Mara și Vișeu.

Marea majoritate a stațiunilor identificate aparțin cronologic epocii bronzului, dar există și câteva puncte cu locuiri mai vechi (chiar din paleolitic) precum și altele mai târzii (prefeudalism și feudalism dezvoltat).

Ceea ce continuă să surprindă este că, deși s-a „scanat” o bună parte a teritoriului Maramureșului voievodal, majoritatea descoperirilor continuă să se substituie cronologic epocilor bronzului și respectiv paleoliticului. Perioada dacică nu a fost relevată cu certitudine în nici unul din punctele identificate în aceste ultime două decenii de către autor și de cei cu care a efectuat o parte a prospecțiunilor (Cornel Ivanciuc și Victor Vizauer, care sunt menționați distinct acolo unde au participat la investigațiile de teren).

Credem că dacii (care au locuit destul de intens Maramureșul, după cum o dovedesc monedele romane, celtice și dacice descoperite aici), au preferat pentru așezările lor puncte inaccesibile nouă astăzi (fie situate sub centrele localităților contemporane nouă, fie pe vârfurile de dealuri, împădurite sau înierbate azi).

Cercetătorul n-a făcut altceva decât să identifice punctele locuite în vechime de strămoșii noștri. Urmează ca arheologii să vină din urmă cu sondeaje și săpături de verificare, pentru a scoate la iveală rămășițele trecutului.

Datările cronologice ale așezărilor prezentate mai jos sunt oferite cu titlu informativ, fără a se avea pretenția că sunt definitive și precise. Nici nu s-ar putea altfel, din moment ce materialul descoperit în cercetările de suprafață este puțin, fragmentar și rareori tipic, și cât timp nu s-au efectuat încă cercetări din punct de vedere al stratigrafiei siturilor.

Repertoar arheologic

1. BÂRSANA-PODURILE HUMENII. Pe terasa Izei, mal stâng, în dreptul intrării în sat. Punct arheologic descoperit în august 1998. Aici au ieșit la iveală fragmente ceramice, tipice unei locuiri Suci de Sus.

2. BERBEȘTI-VALEA ARJII. Loc situat deasupra râului Mara, pe terasă, între satul amintit și Vadu Izei, identificat în iulie 1994. Aici s-au descoperit câteva unelte din piatră cioplită. Imposibil de datat, în actualul stadiu al cercetărilor.

3. CĂLINEȘTI-COASTA IOANII-Așezare identificată în iunie 1999, pe un pisc situat deasupra bisericii Băndreni. Au fost descoperite unelte din piatră, care ar putea proveni fie din epoca bronzului, fie chiar din paleoliticul superior.

4. CÂMPULUNG LA TISA –Dealul MIREȘ SOLOVAN-așezare paleolitică descoperită în iulie 1999. Face parte din grupul de așezări paleolitice maramureșene publicate de C. Ivanciuc și A. Păunescu în SCIV, și care se datează în aurignacian-gravettian.

5. CÂMPULUNG LA TISA-VALEA COZULUI. Descoperită de autor în iulie 2005, în timpul săpăturilor pentru conducta de gaz metan, care au scos la suprafață materialul arheologic.

Este situată pe valea cu același nume, sub dealul Malnasliget, la 200 de metri de DN 19 spre sud, pe malul stâng al văii. Distanța până la marginea terasei este de circa 300 metri. Dacă pe malul drept al văii nu s-au găsit decât câteva fragmente ceramice, pe cel stâng așezarea se întinde în adâncime de la malul apei pe cel puțin 100 de metri.

S-au descoperit ceea ce par a fi câteva gropi menajere, pline de lut negru amestecat cu cioburi, și multe fragmente de vetre de foc (una decorată prin perforări). Au mai fost decelate multe fragmente ceramice, din pastă grosieră, cu mult nisip, arsă destul de prost, și cu pereții groși de până la un centimetru. Culoarele pastei sunt negru, roșu, cenușiu. Multe buze de vas sunt simple, provenite de la vase de dimensiuni foarte variate, iar câteva fragmente par a fi butoni sau protome. Câteva fragmente de ceramică neagră sunt incizate (cu linii paralele și spirale). Un ciob este ornat cu caneluri (pare a aparține culturii Gava). S-a mai găsit un lustruitor din piatră, folosit la șlefuirea bronzurilor sau a osului.

Materialul obținut, provine de la adâncimea de circa 1,5 metri și este tipic finalului culturii Suci de Sus. Dealtfel depozitul de bronzuri descoperit cu 150 de ani în urmă la fabrica de cherestea, a fost identificat la doar un kilometru vest de așezare. La nici un km est, se află o altă stațiune preistorică, așezarea de la Vașcapău-Sarasău.

Locul cu pricina ar merita săpături arheologice sistematice.

6. Tot la CÂMPULUNG LA TISA, deasupra cimitirului satului, s-au identificat în vara lui 2005 urmele unei alte așezări preistorice (dovedită prin fragmente ceramice răspândite în arătură).

7. CRĂCIUNEȘTI-POALE, așezare situată la est de pompele de apă, și descoperită de autor și Victor Vizauer în aprilie 2003.

Credem că așezarea de aici se încadrează cronologic în mileniul II, într-o fază a epocii bronzului, cultura Suci de Sus. Materialul prelevat, este compus din fragmente ceramice.

8. CRĂCIUNEȘTI-La un kilometru vest de locul Poale, în punctul CÂMP, s-a identificat un alt loc pe care s-au găsit împrăștiate fragmente ceramice atipice, atribuibile, cu rezerve, tot epocii bronzului.

9. GIULEȘTI-VALEA SĂRATA-Pe pindenul de terasă situat la sud de vale, în centrul satului respectiv în apropierea confluenței cu Mara, am descoperit urme ale unei posibile locuiri din epoca bronzului (fragmente ceramice și utilaj litic).

10. GLOD-În cimitirul bisericii, s-a descoperit ceramică prefeudală sau feudal timpurie, într-o periegheză ce a avut loc în iulie 2002.

11. NĂNEȘTI-PODURILE BELTII.

Așezarea de aici, descoperită de autor în martie 1996, este situată pe malul stâng al Izei, opus satului, pe terasa de 20 de metri, chiar deasupra râului, și este mărginită la sud de un pinden stâncos. Pe suprafața de unde s-a recoltat materialul există parcele de teren arat, intercalate cu fânețe. De aici au fost recuperate o serie de fragmente ceramice și unelte de piatră. Se remarcă un vârf pedunculat de săgeată, cioplit din silex de bună calitate.

N-ar fi exclus ca de această așezare să fie legată prezența "depozitului de la Nănești", descoperit prin 1977, și compus din 13 unelte din silex cioplit, depozit atribuit uneori paleoliticului sau neoliticului. Conform arheologilor, acest depozit aparține din punct de vedere tipologic epocii bronzului.

12. NĂNEȘTI-VALEA CREZINII-fragmente ceramice, găsite în martie 1999 pe terasa de pe malul drept al Izei, la ieșirea spre Oncești. Par a aparține epocii bronzului dar nu se exclude nici posibilitatea existenței aici a unui orizont feudal.

13. OCNA ȘUGATAG-HANDAL. Așezare de epoca bronzului, descoperită de semnatarii acestor rânduri în martie 1999, la sud de lacul Gavrilă. În râpile de pe pindenul de terasă, a fost identificat un strat de cultură, cu strat de arsură și fragmente ceramice aparținând unor vase mari, situat la adâncimea de 0,7 metri. Atribuibilă epocii bronzului.

Este prima dovadă a unei locuiri vechi pe teritoriul celei mai mari saline a Maramureșului.

14. ONCEȘTI-așezare situată pe terasa Izei, la ieșirea dinspre Vadu Izei, identificată în martie 1996. Pare a aparține (conform tipologiei ceramicii), epocii bronzului.

15. RUSCOVA-Punct locuit în vechime, situat pe terasa mare de la confluența râului Ruscova cu Vișeu. S-au recuperat o serie de fragmente ceramice, atribuibile probabil epocii bronzului. Descoperit în iulie 1996, împreună cu Cornel Ivanciuc.

16. SĂPÂNȚA-SUB SCAUN sau CÂMP.

Mare așezare descoperită în martie 1996 pe terasa mare a Tisei, deasupra mănăstirii. Așezarea fost locuită în mai multe perioade de timp: paleolitic, epoca bronzului, feudalism.

Piese din piatră au fost cioplite din materiale fine (majoritatea din silex și hornstein). Se remarcă un răzuitor cioplit pe așchie groasă, altul retușat pe o lamă, o lamă cu urme puternice de uzură, o dălțiță, și un vârf de

săgeată, cu peduncul, lucrat îngrijit din hornstein, în lungime de 2,8 centimetri.

S-a găsit și o piesă din piatră șlefuită (un sceptru-măciucă nefinalizat), fragmente de ceramică medievală, etc. Dintre toate punctele arheologice identificate de noi, acesta s-ar preta cel mai bine unor săpături sistematice. În mijlocul platoului există o ridicătură de teren care pare a ascunde un bogat material depus de-a lungul mileniilor, și care are grosimea de circa un metru.

17. SĂPÂNȚA-PĂRȚI. La 300 de metri sudest de locul Sub Scaun, pe aceeași mare terasă. Urme de locuire veche dincolo de vâlcetul care taie terasa în două, constituite din unelte de piatră cioplită și fragmente ceramice.

18. SIGHETU MARMAȚIEI-CĂMARA II-Așezare descoperită în iulie 1994, pe a doua terasă a Tisei, sub releul de pe dealul Doboeș, la 2 km sudest de așezarea Cămara-Cireghi (descoperită și publicată în 1989 de Cornel Ivanciuc).

A dat la iveală mai multe fragmente ceramice distruse, atipice, atribuibile (cu rezerve) epocii bronzului. N-ar fi exclus ca aici să fie vorba și de o locuire slav timpurie.

19. SIGHETU MARMAȚIEI-CEARDA ȚĂRMURI-așezare situată pe terasa Tisei, la confluența cu Valea Hotarului, descoperită în aprilie 1988. De aici au ieșit la suprafață fragmente ceramice incizate și unelte piatră. Datată cu precizie în cultura Suciul de Sus faza a doua (Medieșu Aurit).

Singura de pe această listă care a fost deja publicată de autor, în volumul colectiv „Maramureș-vatră de istorie milenară”, tom IV, 1999, paginile 15-22.

20. SIGHETU MARMAȚIEI-MUZEUL SATULUI –În iulie 1995 autorul a descoperit pe teritoriul muzeului (plasat pe Dealul Doboeș), mai multe fragmente ceramice atribuibile epocii bronzului. Dealtfel, fostul director al muzeului, Francisc Nistor, ne-a relatat că a găsit în zona casei Tivadar, strat de cultură de epoca bronzului, la adâncimea de un metru, cu ocazia lucrărilor de montare a porții.

21. SIGHETU MARMAȚIEI-PLATOU SOLOVAN-De pe tăpșanul situat între văi, la sud de izvorul de pe vârf, s-au recuperat mai multe fragmente ceramice (în martie 1996), atribuibile epocii feudale.

22. SIGHETU MARMAȚIEI-RELEU DOBOEȘ
Puternică așezare paleolitică (epocile aurignacian și gravettian), descoperită în septembrie 1993 (împreună cu Cornel Ivanciuc).

Situată pe dealul Doboeș, parte componentă a interfluviului Ronșoara-Tisa, puternic erodat, cu aspect de terasă, databil în sedimentarul paleogen (tortonian și un petec de sarmațian). Așezarea se află în apropierea releului TV, vizibil de la mare distanță. Înălțimea relativă este de aproximativ 70 metri deasupra văii Ronșoarei, la distanța de 150-200 metri nord de aceasta.

S-au descoperit peste 30 de piese finite, fragmentare sau aşchii de piatră, prelevate de pe o suprafaţă foarte restrânsă, mai precis de pe un drum de căruţă situat în pantă, unde eroziunea pluvio-torenţială a fost mai intensă. Suprafaţa totală a aşezării n-a putut fi determinată, din cauza solului ocupat de o livadă de meri.

Deşi materialul este puţin, iar poziţia stratigrafică n-a putut fi urmărită, putem afirma că ne aflăm în faţa unei aşezări paleolitice cu mai multe faze distincte de locuire.

O parte din material aparţine culturii gravettiene, o alta perioadei aurignaciene, iar o a treia unui aurignacian inferior, sau chiar musterian final de tip Oaş.

O primă serie de piese ar putea fi încadrată tipologic în perioada gravettiană: răzuitor retuşat abrupt pe partea lungă a unei lame, câteva lame cu scobitură, o serie de piese de calcedonie cu patină albăstrui, etc.

Instrumentarul litic este cioplit îndeosebi din materiale fine: hornstein, calcedonie, tufit, opal, doar câteva piese fiind confecţionate din gresie silicioasă sau cuarţit. Se remarcă un nucleu conic de factură aurignaciană, un altul de calcedonie patinată cu două planuri de lovire (posibil aurignacian sau chiar musterian final), câteva lame late cu vârf ascuţit şi laturile uşor ascuţite, un răzuitor pe latura lungă a unei aşchii retuşat abrupt şi un fragment de lamă triunghiulară (lung de 1,5 cm), posibil vârf La Gravette.

23. RELEU II, situat la 300 metri est de primul punct. Şi aici s-au găsit unelte de piatră, în iulie 1994. Posibil să fie vorba despre aceeaşi aşezare, sau să fie vorba doar de un modest atelier de cioprire a silexului.

24. SIGHETU MARMAŢIEI-ŞUGĂU-Dealul Căitaru Mare-Pă Coastă. Punct arheologic descoperit în iulie 2005, situat la confluenţa Văii Căitaru cu Şugăul, la 2 km în amonte de Vadu Izei. Terasă orientată spre nord-est, cu suprafaţa de 4-5 hectare, între dealurile Căitaru Mare şi Mic. Vizavi, la nord de pârâu, localnicii susţin că ar fi existat vechiul sat Şugău-denumit Unceşti, dispărut cu mult timp în urmă. Mai la vest, la circa un kilometru, se află izvorul mineral Feredeul-ape sulfuroase. De pe drumul ce merge pe marginea terasei, s-au prelevat fragmente ceramice (din pastă roşie, grosieră, ce par a data din Hallstatt sau eventual perioada dacică), şi două unelte din piatră.

25. SIGHETU MARMAŢIEI-ŞUGĂU-Sub Ciocâza. Aşezare (de epoca bronzului?), descoperită în august 1996, pe terasa de la sud de râu, la limita dintre satele Şugău şi Vad. Material ceramic, fragmente atipice.

26. SIGHETU MARMAŢIEI-TABĂRA DE SCULPTURĂ DOBOEŞ. Mamelon axat spre Ronişoara, pe interfluviul înalt. Ceramică (de epoca bronzului?), prelevată într-o singură periegheză în martie 1996. Terenul de pe care s-a decelat materialul este acoperit cu un covor vegetal (fânaţ), în care sunt intercalate mici suprafeţe arate.

27. SIGHETU MARMAŢIEI-VALEA SOLOVAN. Aşezarea de aici, descoperită în martie 1996, este situată pe malul stâng al Izei, vizavi de

parcul Grădina Morii, pe un rest de terasă înalt de 20-25 de metri, la poalele Dealului Cetății II, respectiv la confluența Văii Solovan cu Iza.

Din arătura ce acoperă o parte a platoului (locuit sau acoperit cu livezi), s-au recoltat o serie de fragmente ceramice de mici dimensiuni, din pastă impură cu mulți degresanți, arsă destul de slab, de culoare roșie și cenușie. Au mai ieșit la iveală și câteva unelte de piatră cioplită, cu aspect rudimentar.

Dr. Carol Kacso a vizitat așezarea în anul 2005, împreună cu echipa de arheologi a Muzeului Județean. Conform aprecierilor sale, punctul de aici a fost locuit probabil în cultura Suciului de Sus, adică în epoca bronzului.

28. ȘIEU-PODURI- Așezare Suciului de Sus, identificată în mai 2002 împreună cu Victor Vizauer, pe terasa de la confluența Șieului cu Iza, sub dealul Cârștii (pe care au fost descoperite două depozite de bronzuri). Material ceramic constituit din fragmente atipice, posibil epoca bronzului.

29. VADU IZEI-PODINĂ-Așezare descoperită în 1988 de Cornel Ivanciuc și subsemnatul, cu urme materiale datate în paleolitic (musterian), publicate în SCIV, și fragmente ceramice databile în epoca bronzului. Tot de acolo provine o mărgea de sticlă posibil prefeudală. Ultimele descoperiri n-au fost niciodată publicate. Și acolo ar merita efectuate săpături arheologice.

30. VADU IZEI-PTICUIU. Așezare preistorică descoperită în iunie 1994. Este situată pe rama exterioară a piemontului Mara-Săpânța, aici cu aspect de terasă, la altitudinea relativă de circa 80 metri deasupra râului Mara, pe malul stâng, la ieșirea dinspre sud a satului Vadu Izei. Geologic, zona este subordonată sedimentarului neogen (tortonian).

Au fost descoperite urme de locuire pe circa 3 hectare, densitatea materialului arheologic fiind relativ mică, cu excepția pintenului sud-estic, izolat de restul platoului printr-un vâlc și abrupturi. Până acum în mai multe periegeze au fost recoltate circa 200 de piese din piatră și foarte puține fragmente ceramice atipice.

Deși nu s-a efectuat un sondaj de verificare, presupunem că stațiunea a fost locuită în cel puțin două perioade diferite: prima-paleoliticul superior cultura gravettiană (eventual epipaleolitic), iar a doua-bronzul timpuriu sau mijlociu.

Instrumentarul litic este confecționat din roci comune (gresii silicioase, cuarțite, andezite) alături de materiale fine (obsidian în trei varietăți-negru, gri închis și translucid, calcedonie, silex, hornstein).

Printre obiectele descoperite s-a recuperat și o piatră de râu cu urme de polizare (folosită poate la șlefuirea obiectelor de bronz sau os), câteva bucăți de lut ars (unele posibile fragmente de vatră, altele fragmente ceramice), confecționate dintr-o pastă impură, calcinate, arse așa de puternic încât sunt de nerecunoscut. S-au mai găsit fragmente de oase și un molar-posibil uman.

La 150 metri est, pe platoul superior, în poziție secundară (arătură) a mai fost descoperită o lamă cu urme de uzură, încadrabilă în gravettian.

Majoritatea materialului este încadrabil cronologic în epoca bronzului (timpuriu sau mijlociu), printre care amintim o serie de gratoare pe lamă, racloare, răzuitoare, burine duble sau cu cioc, străpungătoare, multe lame întregi, nuclee, etc. O piesă deosebită, confecționată dintr-un hornstein alb-lăptos, pare a fi un fragment de vârf de lance sau săgeată (lungimea păstrată - 3,1 cm), triunghiular cu baza concavă, cu două muchii retușate fin. A mai apărut la suprafață și o piesă din piatră șlefuită-o daltă fragmentară (lungimea păstrată-5 cm), confecționată dintr-o gresie fină. Presupunem că acest punct a constituit centrul unui grup de așezări situate la doar 1-2 kilometri distanță (Berbești-Valea Arjii, Șugău-sub Ciocâza și Căitar, Vadu Izei-Podină).

Nici o altă stațiune preistorică din Maramureșul istoric n-a dat așa de mult material litic ca și cea de la Pticiu. Și acest loc ar merita cercetări sistematice.

31 și 32. VIȘEU DE JOS-Două puncte arheologice, descoperite în iulie 1996 împreună cu Cornel Ivanciuc. Ambele sunt situate pe malul stâng al râului Vișeu, în zona de confluență cu pâraul Bocicoiel. Terasale amintite, învecinate, se numesc PODU BERTENILOR și respectiv PODU POPII. De pe acestea au fost recoltate mai multe unelte din piatră cioplită (printre care se remarcă o lamă confecționată din obsidian pur), atribuibile tipologic, cu rezerve, epocii bronzului.

Concluzii

Această modestă contribuție la repertoarul arheologic al Țării Maramureșului, a fost compilată pentru a servi tuturor acelor care se apleacă asupra trecutului îndepărtat al regiunii. Modalitatea de prezentare a siturilor arheologice a fost una ușor accesibilă, renunțându-se la stilul pur științific, la trimiterile bibliografice și la planșele și hărțile care ar fi făcut lectura mai greoaie.

Materialul recoltat cu ocazia sutelor de periegeze pe teren (care au dus la identificarea celor 32 de puncte arheologice - 30 dintre acestea până acum inedite), și care nu este prezentat în amănunt ci doar pomenit succint, se păstrează în colecțiile Muzeului Maramureșului și în cea a autorului, și a fost verificat de către dr. Carol Kacso, șeful secției arheologie a Muzeului Județean Maramureș, cel care a efectuat și majoritatea datărilor aproximative

Prin aceste cercetări am reușit, sperăm, să demonstrăm că Maramureșul voievodal a fost locuit, intens, încă din epoca veche a pietrei, și că descoperirile arheologice sistematice sau întâmplătoare din acest areal, se află abia la început.

